

українському. Для ефективної наукової діяльності студентам не досить мати глибокі спеціальні знання, досконало володіти методологією наукової творчості. Не менш важливою є ґрунтовна мовно-комунікативна підготовка, вільне послуговування нормативною національною науковою мовою.

Отже, українська мова є важливим чинником для творення нації, держави. Це генетичний код української нації, який необхідно зберегти і гідно передати нащадкам.

Література

1. Марченко І. О. *Корені мого патріотично-національного самовизначення*. Київ : Українська видавнича спілка Ю. Липи, 2012. 115 с.
2. Сербенська О. А., Волощак М. Й. *Актуальне інтерв'ю з мовознавцем : 140 запитань і відповідей*. Київ : Просвіта, 2001. 204 с.
3. Мацько Л. І., Мацько О. М. *Риторика* : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Вища школа, 2003. 311 с.

УДК: 378.22: 378.22:37022

Лебедик Леся Вікторівна

*д. пед. н., доцент кафедри спеціальної освіти і соціальної роботи,
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка (Україна)*

ДУХОВНІ ОСНОВИ УСПІШНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ФАХІВЦЯ З ЕКОНОМІКИ ЗАСОБАМИ ГУМАНІТАРНИХ НАУК

JEL classification: I230

Відродження і розвиток духовності сучасного фахівця з економіки засобами гуманітарних наук розглядається в теорії і педагогічній практиці, зазвичай, як процес, який забезпечується соціокультурними умовами, тобто, береться до уваги лише зовнішній бік. Однак вже з'явилися нові можливості щодо організації процесу формування духовно значущих механізмів психіки фахівця з економіки засобами гуманітарних наук, які відкрилися останнім часом. Вони пов'язані з особливим акцентом у стратегічному проектуванні дидактичних систем [1–3]. Довгий час основний акцент робився на знанні, переважно відчуженому від дії і самоорганізації в дії. Вважалося, що знання «само собою» дасть потрібний результат. Останнім часом акцент змістився в бік культури, засобів гуманітарних наук, і тільки в духовній освіті системотворчим є безпосереднє чи організоване прагнення до ціннісної бази поведінки людини і до творчої сили (Бога). Водночас саме в середині XX століття в рамках методологічного руху відбулося відродження філософської цінності рефлексії, зверненої до мислення в науці й аналітиці в цілому [4]. Уже до кінця XX століття на цій основі значимість рефлексії і рефлексивної самоорганізації перейшла в освітню сферу [4; 5].

Сутність духу, духовності і духовного розвитку розглядають сучасні автори. Так, духовність розглядається як спрямованість до вищої реальності, зв'язок з нею через реалізацію потенційно божественної внутрішньої природи людини, її вищого «Я» і реалізацію цих принципів у повсякденному житті. Метою духовної людини є розвиток почуття єдності з усім суцим. Вищий прояв духовності полягає у звільненні душі, розуму, серця і вчинків від низьких прагнень, перетворення їх у Божественну діяльність, космічну [4]. Підкреслюється важлива роль абстрактної свідомості як результату і умови нейтралізації нижчих форм «Его». У своєму духовному розвитку людина встановлює контроль над нижчим «Его» за рахунок сприйнятливості до вищої, абстрактної свідомості. Фізичний, емоційний і ментальний провідники зусиллям волі стабілізуються і за умови цілеспрямованості та безкорисливості творять більш високе «Я». Пізнання форми і її прославлення, любов до ідеалу, принесення в жертву свого каузального тіла ведуть до устремління до духу [4].

Зміщення основної ланки змісту освіти, а потім і технологій освітнього процесу в цілому на рефлексію і рефлексивну самоорганізацію додає духовно орієнтованій гуманітарній освіті фахівця з економіки поступовості переходу до вищих форм його духовного розвитку. Зупинимось на загальній стратегії такої освіти фахівця з економіки засобами гуманітарних наук, поєднуючи сформовану

відособленість «раціонального» освітнього процесу і духовної освіти й виховання з перспективою їх подолання.

У своєму житті фахівець з економіки здійснює буття у кількох типах середовищ, з яких можна виділити чотири – «природне», соціальне, культурне і діяльне [4; 5]. Принципами буття в цих середовищах є задоволення потреби, зміст якої залежить від природної динаміки внутрішніх станів. У спілкуванні долається залежність від стану потреби у ході узгодження й вироблення загальноприйнятих вимог до спільного буття. Це і є основою соціального буття. Культурні норми пов'язані з абстрагуванням, наданням загальності нормативному змісту. Абстрагування пов'язане, у свою чергу, із сутнісним пізнанням і виходом за межі орієнтації окремого фахівця з економіки, що необхідно для наближення до охоплення в пізнанні цілісності універсума і внесенні духовної функції. Щодо діяльності, норми стосуються творчого ставлення до реальності та відчуження норм реалізації від норм конструювання. У діяльності норми формуються, насамперед спираючись на попит, неперсоніфіковане втілення потреб. Якщо виникає «попит» на освіту фахівця з економіки засобами гуманітарних наук, то він визначається необхідністю готувати людину до життя в декількох «паралельних» світах – діяльності, культурному, соціальному світах, світі життєдіяльності [4].

Труднощі, що виникають на шляху майбутнього фахівця з економіки, відкривають для нього вибір між їх ігноруванням, спробами подолання без змін самого себе, перетворенням зовнішнього для збереження внутрішнього чи перетворенням внутрішнього під особливості зовнішнього. В усіх випадках вибір опосередковується рефлексією, або «здатністю» до аналізу складної ситуації в межах трьох вихідних функцій – дослідження того, що відбулося, пошуку причини труднощів і корекції способу дії. Природно, що основні механізми рефлексії є інтелектуальними і якість рефлексії удосконалюється паралельно з розвитком інтелекту. Але в рефлексії є не тільки «інформаційна сторона», але й «оцінна», що впливає на прикріплення енергії до форми мислення. У найпростішому типі оцінок підставою оцінок є стан потреби. Але разом з розвитком психіки і рефлексивних механізмів здійснюється перехід на «над індивідуальні» основи [4]. Вони і формуються в процесі соціалізації й окультурення майбутнього фахівця з економіки засобами гуманітарних наук.

Якісно більш високим рівнем рефлексії є зміна в процесі реалізації первинних функцій вироблених у культурі критеріїв і засобів. Інтелектуальними критеріями є теорії, поняття, категорії, оцінними – ідеали, цінності [4].

Важливим для духовного росту майбутнього фахівця з економіки є не сам ефект успішності рефлексії, а залежність наступної поведінки від результатів і способу рефлексії. У рефлексивній функції критики, наприклад, виробляється ставлення до минулого досвіду і основи нового досвіду. Якщо вироблення установки на майбутній досвід спирається на критичне ставлення до себе, зважаючи і на результати реконструкції причин труднощів, а критика себе здійснюється з установкою не лише на самовдосконалення, а на появу й удосконалення в собі механізму «правильного» входження у світи з урахуванням універсума як інтегратора усіх світів, на вирощування в собі здатності свідомого і позитивного (радісного) з'єднання з універсумом, то така критика цілком сприяє духовному розвитку майбутнього фахівця з економіки.

Свідомі форми мотивації і внутрішнього оцінювання зовнішнього передбачають побудову образів себе («Я») і співвідношення бажаного «Я» і вимогливого «Я», по суті є процесом самовизначення, провідним у розгортанні духовного удосконалення майбутнього фахівця з економіки. Використовуючи механізм самовизначення, варто виявити особливості вимог до фахівця з економіки і змісту вимогливого «Я», що виникають при виробленні ставлення до універсума і його творчого початку. Фахівець з економіки у процесі окультурення засобами гуманітарних наук має пройти шлях від окремих і однобічних уявлень про світ до світогляду, а потім і до ставлення до світу. Цим інтуїтивна форма релігійного ставлення до Бога немов доповнюється раціональним і розумним «етапом». Інтуїція нейтралізує історико-культурну випадковість світоглядних версій, а розумність підкріплює й усвідомлено переконує свідомість приходу до Творця і вироблення себе як підпорядкованого універсуму.

Етапи розвитку рефлексії мають враховувати функцію критеріального забезпечення в самій структурі рефлексивного механізму і передбачати «місця» для окремих теорій, поняттєво-категоріальних систем, для інтегрального, узагальненого уявлення про світ (відношення), для відповідних антологій ставлення до світу.

Акцент на цінностях та ідеалах гуманітарних наук, пов'язаних з появою ставлення майбутнього фахівця з економіки до універсума, до Творця, відповідного ставлення до себе, а потім до інших людей, до світу, робить рефлексією основою духовного удосконалення. Аналогічно до цього змінюється самовизначення, а потім і місце фахівця з економіки у світі.

Зазначені переходи цілком відповідають спрямованості, характерної для стратегії підготовки майбутнього фахівця з економіки засобами гуманітарних наук. Основна увага приділяється не конкретним процедурам ліквідації наслідків економічного розвитку людства (техногенного впливу на природу і соціум), а формуванню негативного ставлення до прийняття рішень, які ведуть до не виправданих негативних наслідків для довкілля. В його основі лежить духовність і універсальний принцип «не нашкодь». Саме через розвиток цілісного світогляду і відповідного ставлення до змісту прийнятих рішень, установки на відповідність дій і їх результатів законам універсуму, можна забезпечити духовний розвиток майбутнього фахівця з економіки засобами гуманітарних наук.

Все це вимагає іншого підходу до технологій навчання фахівця з економіки засобами гуманітарних наук. Гігантський досвід духовного спілкування і коректування має бути втілений в існуючі освітні моделі, перетворити їх згідно вимог духовного розвитку фахівця з економіки. Глибокий навчальний ефект створюється в «організаційно-діяльнісних іграх» [1–4]. У них максимально враховується суть рефлексії, діяльності, мислення, спілкування, розвитку, самовизначення і ставлення до себе і світу. Тому можна використовувати досвід застосування цих та інших технологій психотехнічного впливу на майбутнього фахівця з економіки засобами гуманітарних наук, застосовувати спілкування з майбутніми фахівцями з економіки з проблем духовності.

Література

1. Стрельніков В. Ю. *Проектування професійно-орієнтованої дидактичної системи підготовки бакалаврів економіки* : монографія. Полтава : РВЦ ПУСКУ, 2006. 335 с.
2. Стрельніков В. Ю. *Теоретичні засади проектування професійно-орієнтованої дидактичної системи (підготовка бакалаврів економіки)* : монографія. Полтава : РВЦ ПУСКУ, 2005. 375 с.
3. Стрельніков В. Ю. *Теоретичні засади проектування професійно орієнтованої дидактичної системи підготовки бакалаврів економіки* : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Ін-т пед. освіти і освіти дорослих АПН України. Київ, 2007. 42 с.
4. Стрельніков В. Ю. *Педагогічні основи забезпечення особистісного і професійного розвитку студентів засобами інноваційних технологій навчання* : монографія. Полтава : РВВ ПУСКУ, 2002. Кн. 1. 295 с.
5. Лебедик Л. В. *Формування ключових компетенцій особистості сучасного магістра економіки під час педагогічної підготовки*. Наукові проблеми господарювання на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях : зб. матеріалів XIX Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 100-річчю Одеського національного економічного університету, 17–18 травня 2021 р. Одеса : ВД «Гельветика», 2021. С. 30–32.

УДК 378.1:316.422

Стрельніков Віктор Юрійович

*д. пед. н., професор кафедри філософії і економіки освіти,
Полтавська академія неперервної освіти ім. М. В. Остроградського (Україна)*

ОСОБИСТІСНИЙ РОЗВИТОК ФАХІВЦЯ З ЕКОНОМІКИ ЗАСОБАМИ ГУМАНІТАРНИХ НАУК

JEL classification: I230

Соціокультурний аналіз трансформації сучасної освіти демонструє загальну тенденцію переходу теорії і практики від традиційної освітньої парадигми, у межах якої людина є «об'єктом навчальних впливів», до гуманістичної парадигми безперервної освіти, яка передбачає гуманістичний тип стосунків учасників процесу, саморозвиток фахівця з економіки засобами гуманітарних наук. В основу сучасних концепцій освіти покладено ідею безперервної проєктної освіти, яка передбачає, через включення цільової орієнтації у сферу смислових орієнтирів особистості, побудову значущої для неї лінії «сюжетного» життєвого руху.

На основі аналізу сучасних педагогічних досліджень можна виділити декілька особливостей зрушення у науковому осмисленні й вирішенні проблем освіти: персоніфікація – орієнтація на особистість, а не на систему інституцій; інноваційність досліджень освіти – їх спрямованість на створення нового особистісного і соціально значущого продукту; соціокультурна орієнтація – підхід до освіти як створення особистістю власного соціокультурного досвіду; теоретичне розукрупнення –